

ЮРИДИЧНА ОСВІТА

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

УДК 3.34.341

О.В. Гороховська

кандидат юридичних наук, доцент
Класичний приватний університет

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА: ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ ТА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

У статті досліджено комплекс проблем теоретичного і практичного характеру, пов'язаних із викладанням дисципліни “Міжнародні стандарти захисту прав і свобод людини і громадянина”. Зокрема, характеризується необхідність вивчення дисципліни студентами спеціальностей “Міжнародне право” та “Правознавство”, структура курсу, його мета та завдання.

Ключові слова: освіта, викладання, права людини, навчальна дисципліна, знання, уміння.

I. Вступ

У 2004 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла “Всесвітню програму освіти у сфері прав людини” [1]. У ній та наступних документах [3] наголошується, що освіта у сфері прав людини є тривалим процесом, у рамках якого всі люди вчать поважати гідність інших і опанувати засоби і методи забезпечення цієї пошани в будь-якій державі, що продовжується все життя. Освіта у сфері прав людини значною мірою сприяє заохоченню рівності, запобіганню конфліктів і порушенням прав людини, активізації широкій участі в демократичних процесах для формування суспільств, у яких цінуються і поважаються всі права людини без будь-якої дискримінації або відмінності, як наприклад, за расовою належністю, кольором шкіри, мовою, релігією, політичними переконаннями, національним або соціальним походженням.

Права людини є позатериторіальними та позанаціональними, їх визнання, реалізація і захист є не лише внутрішньою справою тієї чи іншої держави – вони давно перетворилися на об'єкт міжнародного інтересу і правового регулювання. Саме в понятті, особливостях і реалізації прав та свобод людини суспільна наука і прогресивні рухи знайшли стержень, глибокий людський, загальнодержавний і правовий сенс. Проблематика правового регулювання реалізації вказаних прав є складною, багатопланою і має велику кількість аспектів. І в цьому сенсі вона становить значний інтерес для юридичної

науки і практики, а також для викладання в різних навчальних закладах дисципліни, пов'язаної з міжнародними стандартами захисту прав і свобод людини та громадянина, оскільки універсальний механізм гарантій прав людини разом із внутрішньодержавним включає міжнародний механізм.

Зважаючи на те, що теорія прав людини є новим напрямом юриспруденції на сучасному етапі розвитку українського суспільства, що має свій предмет, методологічні засади, принципи та сукупність специфічних напрямів дослідження; в умовах реформування правової системи України, правоохоронних органів останньої, підвищення ефективності наукових досліджень і розробок у сфері правової науки є доцільним впровадження у навчальних закладах III–IV рівнів акредитації для спеціальностей “Правознавство” та “Міжнародне право” спецкурсу “Міжнародні стандарти захисту прав і свобод людини і громадянина”, а також при підвищенні кваліфікації робітників правоохоронних органів та правозахисних установ.

Актуальність цього курсу зумовлена посиленням уваги міжнародного співтовариства до проблем захисту прав людини як у міжнародному плані, так і в окремо взятих регіонах, країнах. Це питання протягом останніх десятиліть перестало вважатись тільки внутрішньою справою окремих країн. Воно здійснює безпосередній вплив на забезпечення міжнародного миру, безпеки, відпрацювання міжнародних стандартів захисту прав і свобод людини і громадянина.

II. Постановка завдання

Метою статті є аналіз досвіду впровадження та викладання дисципліни “Міжнародні стандарти захисту прав і свобод людини і громадянина” серед студентів спеціальностей “Міжнародне право” та “Правознавство”.

III. Результати

“Міжнародні стандарти захисту прав і свобод людини і громадянина” – окрема навчальна дисципліна, що вивчається у Класичному приватному університеті студентами спеціальностей “Правознавство” та “Міжнародне право” обсягом 72 години. За підсумками вивчення курсу складається іспит [2].

Дисципліна “Міжнародні стандарти захисту прав і свобод людини і громадянина” вимагає від студента високого рівня підготовленості у сфері загальної теорії права, конституційного права, цивільного права, міжнародного публічного права і деяких інших галузей права і законодавства. Водночас деякі із вказаних дисциплін студентами вивчаються на старших курсах, що й зумовлює певні труднощі при сприйнятті студентами лекційного матеріалу, а також при підготовці студентів до семінарських занять і заліку.

Курс “Міжнародні стандарти захисту прав і свобод людини і громадянина” складається з таких тем:

1. Загальні положення правового статусу людини і громадянина.
2. Характеристика змісту основних міжнародно-правових актів з прав людини.
3. Міжнародні стандарти прав людини. Права народів (націй).
4. Імплементация міжнародних стандартів прав людини в національні правові системи.
5. Сучасні регіональні системи захисту прав людини.
6. Захист прав жінок, дітей, в'язнів, інших вразливих груп індивідів.
7. Боротьба держав проти масових і брутальних порушень прав людини.
8. Система міжнародних органів для спостереження за дотриманням та захисту основних прав людини.

Мета навчального курсу “Міжнародні стандарти захисту прав і свобод людини і громадянина” полягає в тому, щоб надати студентам відомості про Концепцію міжнародних стандартів захисту прав і свобод людини і громадянина, закріплених у Статуті ООН, Міжнародній хартії з прав людини, інших міжнародних правових актах, а також ознайомити з порядком спостереження за дотриманням та захистом основних прав людини і порядком звернення до відповідних конвенційних органів.

Основними завданнями курсу є такі:

- вивчення поняття та основних принципів правового статусу людини і громадяни-

на у контексті сучасної концепції з прав людини;

- ознайомлення зі змістом Міжнародної хартії з прав людини (Загальної декларації з прав людини 1948 р., Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права 1968 р., Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р.), Європейської конвенції захисту прав людини і основних свобод 1950 р.; Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Конвенції прав дитини та інших універсальних міжнародних правових актів;
  - засвоєння сутності міжнародних стандартів захисту прав і свобод людини і громадянина;
  - набуття студентами навичок і вміння користуватися міжнародно-правовими актами з прав людини;
  - виховання у студентів необхідності в практичній діяльності суворого дотримання міжнародно-правових і національних нормативно-правових актів щодо прав і свобод людини;
  - проведення семінарських (практичних) занять та контроль за знаннями студентів.
- За результатами вивчення курсу “Міжнародні стандарти захисту прав і свобод людини і громадянина” студент повинен знати:
- поняття та основні принципи правового статусу людини і громадянина;
  - концепції з прав людини;
  - основні положення змісту Міжнародної хартії з прав людини та інших універсальних міжнародних правових актів з прав людини;
  - міжнародні стандарти з прав людини;
  - міжнародні правові стандарти захисту прав і свобод людини і громадянина;
  - систему спеціальних міжнародних органів для спостереження за дотриманням та захисту основних прав людини;
  - процедуру діяльності Європейського суду з прав людини та порядок звернення до нього за захистом порушених прав і свобод людини і громадянина;
- вміти:
- використовувати міжнародні правові акти з прав людини в суспільному житті;
  - визначати правовий статус суб'єктів правових відносин при вирішенні питань захисту прав і свобод людини і громадянина;
  - готувати національні та міжнародні документи щодо захисту прав і свобод окремих фізичних осіб відносно до міжнародних стандартів з прав людини, зокрема, складати конкретні заяви до Європейського суду з прав людини (м. Страсбург);
  - аналізувати національні закони та інші нормативні акти для визначення їх від-

повідності міжнародним стандартам з прав людини.

Під час викладання дисципліни, виходячи з основних аспектів розвитку прав і свобод людини, в рамках предмета необхідно розглядати два класи завдань, пов'язаних з правовим регулюванням стосунків у сфері прав і свобод людини. Перший клас – це значною мірою теоретичні завдання (уточнення предмета і методів теорії прав людини, аналіз її принципів, норм, джерел, правовідносин, характеристика відповідальності суб'єктів правозахисної діяльності). Другий клас завдань стосується переважно прикладних завдань (вони пов'язані з міжнародним захистом прав людини, народів і меншин, судовим захистом прав жінок і дітей, діяльністю повноважного представника Верховної Ради України з прав людини тощо).

Допомогти усвідомити і засвоїти поняття, структуру і зміст міжнародних стандартів прав людини покликані всі форми аудиторної і самостійної роботи студентів, навчальна і монографічна література, публікації вчених і юристи-практики у періодичних виданнях, узагальнення судової практики Європейського суду з прав людини.

Окрім лекційного курсу, у якому висвітлюють всі основні проблеми дисципліни, деякі теми для більш глибокого засвоєння їх студентами виносяться на семінарські заняття. Метою цих занять є поглиблення студентами своїх теоретичних знань, активізація практичних навичок аналізу міжнародно-правових документів, формування умінь аналізувати події, що відбуваються у світі, з позицій міжнародного права.

При підготовці до семінарських занять студентам слід орієнтуватися на творче сприйняття викладеного в лекціях матеріалу, вироблення власної думки. Для цього слід самостійно вивчати необхідні нормативні джерела, судову практику наднаціональних і різних національних правових систем, навчальну й іншу літературу, що рекомендується. При вивченні ряду тем бажане звернення до історії розвитку міжнародних механізмів захисту прав людини, проведення порівняльного аналізу відповідних регіональних систем.

Для аналізу сучасного положення у сфері міжнародно-правового регулювання захисту прав людини як важливе джерело актуальної інформації за темами студентами мають розглядатися офіційні сайти міжнародних організацій. Враховуючи відсутність офіційних перекладів українською мовою ряду важливих документів міжнародного характеру (у тому числі, рішень і постанов контрольних органів), студенти, що не володіють іноземною мовою, можуть викорис-

товувати неофіційні переклади, представлені на сайтах правозахисних організацій. Список інтернет-ресурсів, що рекомендуються, додається до списку літератури по курсу.

Принциповим моментом вивчення дисципліни є використання практичних занять, що вимагають активної участі студентів. Спільна робота в групі сприяє кращому засвоєнню складних понять і покращує навички вирішення проблем, надаючи учасникам можливість знаходити більш творчі і практичні рішення. Всі ці підсумки є важливою метою освіти у сфері прав людини.

Вивчення дисципліни передбачає ознайомлення не лише з матеріалами відповідних підручників, але й з додатковою літературою і міжнародно-правовими документами, які рекомендуються програмою курсу. Проте слід зазначити, що у навчальних закладах, як і раніше, відчувається дефіцит навчально-методичної літератури на допомогу викладачам спецкурсу. Потребує вдосконалення концептуальний підхід до викладання спецкурсу у вищих навчальних закладах. Періодичні видання публікують мало матеріалів, які б відображали рівень освіти у сфері прав людини, нові технології і кращий досвід з цієї проблеми.

Правовий матеріал і доктринальні положення, накопичені в цій сфері, є великими за обсягом і не можуть бути повноцінно представлені в рамках тих годин, що відводяться навчальним планом для лекційних і семінарських занять. У зв'язку з цим великим є значення самостійної роботи студентів.

У процесі вивчення дисципліни контроль здійснюється в таких формах і методах:

1. Вхідний контроль: проводиться шляхом тестування та фронтального опитування студентів.

2. Поточний контроль: здійснюється під час семінарських занять з метою перевірки рівня підготовки студентів з кожної теми навчальної дисципліни з використанням різних форм і методів: просте опитування, співбесіда та вільна дискусія з питань планів семінарських занять, заслуховування та обговорення реферативних повідомлень; перевірка розв'язання задач (тестів); складання заяв та інших процесуальних документів у європейській судовій інстанції; тестування.

3. Підсумковий контроль: проводиться з метою оцінювання результатів навчання студентів за семестр: протягом семестру – атестація; семестровий – у формі іспиту.

IV. Висновки

Вважаємо за доцільне під час проведення семінарських і практичних занять використовувати комп'ютерну техніку при вирішенні практичних завдань у сфері дотри-

мання прав і свобод людини і громадянина, складанні процесуальних документів. У Класичному приватному університеті такий підхід реалізується шляхом проведення частини практичних занять у комп'ютерному класі, де студенти мають вільний доступ до мережі Інтернет, а отже, мають змогу користуватися міжнародно-правовими документами у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина, аналізувати рішення міжнародних судових установ, зокрема Європейського суду з прав людини. Крім того, студенти проходять поточне, підсумкове та модульне тестування на базі Тестового центру Класичного приватного університету.

Список використаної літератури

1. World Programme for Human Rights Education (document A/59/43) [Electronic source]. – URL: <http://www.un.org/News/Press/docs/2004/ga10317.doc.htm>.
2. Гороховська О.В. Робоча програма навчальної дисципліни “Міжнародні стандарти захисту прав і свобод людини і громадянина” для студентів за спеціальністю 8.03020201 “Міжнародне право” / О.В. Гороховська. – Запоріжжя : КПУ, 2012. – 16 с.
3. Декларация Организации Объединенных Наций об образовании и подготовке в области прав человека: принятая резолюцией 66/137 Генеральной Ассамблеи от 19 декабря 2011 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_con v/declarations/hr_education.shtml.
4. Законодавчі акти України з питань освіти / Верховна Рада України, Комітет з питань науки і освіти. – К. : Парламент. вид-во, 2004. – 404 с.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2013

Гороховская Е.В. Международные стандарты защиты прав и свобод человека и гражданина: опыт внедрения и преподавания дисциплины

В статье исследуется комплекс проблем теоретического та практического характера, связанных с преподаванием дисциплины “Международные стандарты защиты прав и свобод человека и гражданина”. В частности, характеризуется необходимость изучения дисциплины студентами специальностей “Международное право” и “Правоведение”, структура курса, его цель и задачи.

Ключевые слова: образование, преподавание, права человека, учебная дисциплина, знания, умения.

Gorokhovska O.V. International standards for the protection of the rights and freedoms of man and citizen: implementation and teaching discipline

In 2004 United Nations General Assembly adopted the “World Programmer for Human Rights education”. There are accentuated that education in the sphere of Human Rights is a long process, in the framework of which all people learn to respect the dignity of others and a esquire methods to guarantee respect in every country during the whole life. Human Rights education greatly conducives encouragement of equality, prevention of conflicts and abuse of human rights, activisation of taking part in democratic processes for forming of societies where appreciates and respects all human rights without any discrimination based on race, colour, language, religion, political convictions, nationality or society.

Human rights are exterritorial and out of nationality. Its recognition, realization and protection are not just internal capacity of any country, but they even turned into the subject of international interest and legal recognition long ago. Social science and progressive movements found the deep human cornerstone, national and legal sense exactly in the definition, peculiarities an realization of human rights and freedoms. Problems of the legal regulation of realization of the above-mentioned rights are complex, multi-planning and have a lot of aspects. In this sense it's of great interest for legal studies and practice and for teaching the discipline at different universities which are connected with international human and civil rights standarts, because the universal mechanism of the human right's guarantees with the national one includes the international mechanism.

Actually of this course connected with intensification attention of international society to problem of protection of human rights, in international plane, as well as individual regions, countries. These questions during last decade stop consider only internal affairs of individual countries. It make immediate influence on ensuring international peace, safety, creating of international human and civil right standarts.

Purpose of this article is to analysis the experience of the application and teaching of the discipline “International Human and Civil Right Standarts” among the students speciality of “International Law” and “Law”.

Key words: education, teaching, human rights, discipline, knowledge, skills.